Lidia CODREANCA
Institutul de Filologie al AŞM
(Chişinău)

LĂRGIREA *DE IURE* A SFERELOR DE FUNCȚIONARE A LIMBII ROMÂNE ÎN RASSM (1924-1928)

The expansion *de iure* of the Romanian language spheres of functioning in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (1924-1928)

Abstract: Based on the information collected from the archive sources, from the epoch's press and historical documents, this article elucidates the intentions of the *linguistic politics* from 1924-1928 years, named *linguistic construction*, to enlarge the social spheres of the „Moldavian" language functioning in the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic. It is underlined the ideological purpose of this linguistic politics leaded by the Communist Party of the Soviet Union. Also, the article highlights the ways in which it was promoted and the reasons which have leaded to the governmental decisions regarding the use of the „Moldavian" language in all the fields of social activity from the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic which have become in the end unattainable.

Key words: linguistic politics, linguistic construction, glottophagical linguistic politics, separatist linguistic politics, social sphere of functioning, functionality.

Rezumat: În prezentul articol, pe baza informațiilor culese din sursele de arhivă, din presa epocii şi din documentele istorice, se elucidează intențiile *politicii lingvistice* din anii 1924-1928, numită *construcție lingvistică*, de a extinde sferele sociale de funcționare a limbii „moldoveneşti" în RASSM. Se evidențiază scopul ideologic ascuns al acestei *politici lingvistice* dirijate de PCUS, de asemenea, mijloacele prin care a fost promovată şi motivele care au făcut ca deciziile guvernamentale privind utilizarea limbii „moldoveneşti" în toate domeniile de activitate socială din RASSM să devină irealizabile.

Cuvinte-cheie: politică lingvistică, construcție lingvistică, politică lingvistică glotofagică, politică lingvistică separaționistă, sferă socială de funcționare, funcționalitate.

Funcționarea limbii este una dintre cele două laturi vitale de existență a ei, alături de formare şi evoluție, şi se află în dependență directă de acțiunea factorilor extralingvistici: glotopolitica, instituțiile statale, cele şcolare, sfera de utilizare, factorul uman etc. (Аврорин, 1975, p. 25). Dacă limba nu funcționează, ea degradează. Istoria limbii române din spațiul pruto-nistrean şi transnistrean distinge două situații lingvistice contrare, când o limbă evoluată a fost lipsită de funcționalitate (1812-1918) şi, drept consecință, a degradat substanțial, iar o limbă creată artificial a fost „impusă" să funcționeze în toate sferele sociale (1924-1928).

BDD-A27852 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

Prin întemeierea enclavei lingvistice – RASSM (la 24 octombrie 1924) *construcția lingvistică* a reuşit să-şi elaboreze fundamentarea teoretică, asigurându-şi scopurile ideologice bine conturate. De aceea aici s-a pus accentul major pe reglementarea juridică a funcționării limbilor şi „codificarea" unor norme lingvistice ale graiului viu, ridicat la rang de limbă literară.

Se ştie că în RASSM *construcția lingvistică* a fost o *politică lingvistică separaționistă*, dirijată nemijlocit de către PCUS şi Statul sovietic, care a urmărit doar scopuri politice: „*Construcția lingvistică* întreprinsă în RASSM în anii 1926-1931, care se rezuma la inventarea unei «limbi moldoveneşti literare» pe baza graiului popular, avea drept obiectiv principal justificarea unei identități moldoveneşti deosebite de cea română. Ea constituia de fapt o expresie a pretențiilor teritoriale sovietice față de România, o încercare de a îndreptăți viitoarea ocupație a Basarabiei" (Negru, 2003, p. 63).

Această idee o găsim nemijlocit în discursul unui demnitar de partid transnistrean la Conferința a IV regională moldovenească de partid din 15 noiembrie 1927: „…pe parcursul a 9 ani de asimilare (a basarabenilor de către români – *n.n.*) nu s-a reuşit nimic, deoarece moldovenii basarabeni se simt şi acum la fel de asupriți ca şi pe vremea țarismului. Acest lucru ne vorbeşte despre faptul că pământul de sub picioarele lor se clatină şi guvernul se simte foarte rău în interiorul Basarabiei. Rămâne de văzut, cine va ieşi învingător: românii vor veni aici sau noi vom ajunge acolo. Suntem foarte siguri că noi vom fi mai devreme în Chişinău, decât ei în Balta" (IV Областная Конференция …, 1928, p. 256).

După cum s-a putut constata, *politica lingvistică* în RASSM a urmărit crearea unei noi limbi romanice, pe baza dialectală cu alfabet rusesc, elaborarea ortografiei şi a terminologiei, stabilirea sferelor de funcționare a limbii, pregătirea cadrelor şi a materialului didactic. Anume în acest scop a fost formată RASSM. „Chiar de la început RASSM a devenit laboratorul de experimentare a tezelor bolşevice vizând deznaționalizarea românilor prin implementarea teoriei moldovenismului, ştergerea memoriei româneşti şi inventarea unei noi limbi şi a unui «nou popor moldovenesc» diferit de românii din dreapta Prutului" (Bahnaru, 2015, p. 7).

Ceea ce caracterizează la modul general politica lingvistică în RASSM este că, spre deosebire de *politica lingvistică glotofagică* a țarismului în Basarabia, care, începând cu 1812, prin diverse decrete imperiale a îngustat toate sferele sociale de funcționare a limbii române substituind-o cu limba rusă, *politica lingvistică* promovată în RASSM, numită *construcție lingvistică*, în acest context anunța scopul de concretizare a sferelor de funcționare a limbilor în concordanță cu politica generală a URSS şi chiar lărgirea *de iure* a sferelor de funcționare a limbii române în RASSM, deşi realizarea *de facto* a eşuat.

Dintre cele patru etape ale desfăşurării *construcției lingvistice* în RASSM – (I. 1924-1928 – separaționismul lingvistic relativ/moldovenizarea; II. 1928-1932 – madanismul; III. 1932-1937 – latinizarea; IV. 1937-1940 – nihilismul lingvistic/

BDD-A27852 © 2018 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

persecuțiile latinizării), mai elocventă în sensul elucidării politicii generale separaționiste şi a celei privind funcționalitatea limbii „moldoveneşti” pare a fi prima etapă. De aceea vom urmări acțiunile *construcției lingvistice* privind extinderea sferelor de funcționare a limbii anume în aceste limite cronologice (1924-1928).

În sociolingvistica sovietică se susține că uneori utilizarea termenului *construcție lingvistică* este justificată prin faptul că acest concept „mai des se foloseşte pentru a determina o *politică lingvistică* pozitivă îndreptată spre consolidarea funcțiilor sociale şi de comunicare a limbilor concrete” (Скачкова, 2015, p. 127).

Pentru asigurarea egalității funcționale depline a „limbii moldoveneşti” cu limba rusă şi cea ucraineană şi utilizarea ei în toate sferele sociale de funcționare în RASSM, în septembrie 1925 a fost creată o Comisie de moldovenizare (şi ucrainizare). Această comisie de moldovenizare avea şi scopul de „indigenizare”, adică de promovare a cadrelor de moldoveni în instituțiile de stat şi în organizațiile de partid (Negru, 2003, p. 65). „În RASSM politica de indigenizare a avut anumite particularități. Aceasta, din cauza pretențiilor teritoriale ale URSS asupra Basarabiei, a fost mai politizată ca în alte părți ale imperiului sovietic şi, pe lângă sporirea numărului românilor/moldovenilor în structurile de partid şi de stat ale RASSM, a avut drept scop acreditarea teoriei moldovenismului” (Gribincea, Şişcanu, 2004, p. 4).

Intenția (la toate nivelurile decizionale) de utilizare a limbii române în toate sferele sociale în anii 1924-1928 poate fi urmărită pe baza documentelor istorice. E suficient a derula informațiile spicuite din deciziile de stat şi de partid, din rapoartele şi luările de cuvânt ale exponenților săi, spre a ne convinge de cele susținute *supra* şi a ne crea o imagine, deşi iluzorie, despre lărgirea *de iure* a sferelor de funcționare a limbii române după 1924 în RASSM.

În acest context, pare mai mult decât salutară intenția unui demnitar de partid expusă la una dintre şedințe, la 10 noiembrie 1925: „Noi credem că în viitorul apropiat vom putea începe trecerea la tehnica lucrărilor de secretariat şi vom vorbi la şedințele deschise de partid în limba acestei localități” (AOSPRM, fond 49, reg. 1, dosar 77, filele 49-52).

Tot în 1925 în Raportul informativ al Partidului Comunist Regional Moldovenesc (al bolşevicilor) din Ucraina despre procesul moldovenizării Justiției RASSM de la 1 aprilie până la 1 iulie găsim: „La momentul de față în două raioane deja avem judecători-moldoveni, iar în alte 5 raioane – judecători care cunosc limba moldovenească… În continuare se propune ca în raioanele cu populație majoritară ucraineană şi în oraşe procedura judiciară să se efectueze în două limbi – ucraineană şi moldovenească, iar în or. Balta – în ucraineană, moldovenească şi evreiască. Pentru pregătirea deplinei moldovenizări a Judecătoriei planificăm să organizăm cursuri speciale de limbă moldovenească pentru lucrătorii Justiției, al căror scop principal va fi însuşirea terminologiei juridice” (AOSPRM, fond. 49, reg.1, dosar 84, fila 70-71).

BDD-A27852 © 2018 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

La 21 mai 1931 decizia principală din Rezoluția a IV a Plenarei comune a CRP(b) şi a Comisiei Regionale de Control despre construcția național-culturală în RASSM stipula: „1) Către anul 1932 a trece activitatea aparatului tuturor organizațiilor centrale şi raionale la limba moldovenească şi ucraineană. A reorganiza comisia de moldovenizare şi ucrainizare sugerându-i să întocmească un plan al trecerii fiecărei instituții la limba moldovenească şi ucraineană, a mări institutul stagiarilor şi înaintarea moldovenilor în aparatele raionale şi centrale. A elabora acest plan în decursul a două decade" (AOSPRM, fond. 49, reg. 1, dosar 1899, fila 3).

Inspiră multă siguranță în politica de moldovenizare şi de consolidare a sferelor sociale de utilizare a limbii române Rezoluția Comitetului Executiv Central şi a Consiliului comisarilor poporului „Despre asigurarea egalității limbilor şi despre sprijinul dezvoltării culturii moldoveneşti" de la 24 martie 1928, din care extragem câteva puncte:

„II. Despre limba lucrărilor de secretariat, a relațiilor organelor de stat şi a organizațiilor".

„9. Toate instituțiile de stat şi întreprinderile industrial-comerciale de importanță centrală şi toate întreprinderile de importanță raională din raioanele: Ananiev, Krasno-Ocheansk, Birzulisk, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Kruteansk, Râbnița, Tiraspol şi Slobozia trebuie să treacă tehnica lucrărilor de secretariat la limba moldovenească, limitele trecerii lucrărilor de secretariat la limba moldovenească şi studierea ei se precizează de către Comisia Centrală de moldovenizare şi ucrainizare".

„13. Organizațiile de stat, economice de însemnătate unională şi raională şi întreprinderile separate de pe teritoriul RASSM trebuie să execute lucrările de secretariat şi de evidență contabilă în relațiile cu populația moldovenească, cu organizațiile centrale şi locale din RASSM în limba moldovenească".

„III. Despre limba tehnicii de secretariat şi susținerea proceselor în instituțiile judecătoreşti":

„14. Lucrările interne de secretariat, evidența contabilă, executarea proceselor judiciare şi relațiile lor cu toate instituțiile de stat, întreprinderi şi organizații trebuie să fie trecute la limba moldovenească, cu excepția legilor juridice locale, care deservesc raionul şi oraşul Balta. 15. Cu indicarea termenului în p. 14 a prezentei rezoluții instituțiile judiciare din RASSM trebuie să exercite tehnica lucrărilor de secretariat în limba moldovenească în toate procesele".

„IV. Despre limba legilor, a hotărârilor guvernamentale, departamentale şi a dispozițiilor":

„20. Decretele, hotărârile şi dispozițiile Comitetului Executiv Central, ale Consiliului Comisarilor Poporului, ale departamentelor centrale şi ale Sovietelor orăşeneşti, publicate pentru informarea generală, trebuie să fie publicate neapărat în limba moldovenească, iar în plus în limba ucraineană sau rusă".

BDD-A27852 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

„VII. Despre limba în aşezămintele de învăţământ şi instituţiile ştiinţifice”.

„27. Reţeaua instituţiilor de învăţământ trebuie construită astfel, încât populaţia fiecărei naţionalităţi să aibă posibilitate să capete educaţia primară (şcolile educaţiei socialiste) în limba maternă.

„28. Limba moldovenească şi moldavistica în toate şcolile (şi casele de copii) ale minorităţilor naţionale, limba ucraineană şi limba rusă în toate şcolile şi casele de copii cu populaţie ucraineană sau populaţie rusă trebuie să fie predate ca discipline obligatorii corespunzător planului de învăţământ stabilit”.

„29. În şcolile profesionale şi cursurile muncitoreşti predarea trebuie să se facă în limba maternă a elevilor…” (Культура Молдавии..., 1975, стр. 173-178).

După cum s-a menţionat deja, politica de moldovenizare se realiza prin intermediul cursurilor de studiere a limbii „moldoveneşti”.

În promovarea moldovenizării se încadrase activ ziarul *Plugarul Roş*, care începând cu anul 1926 publică regulat informaţii despre procesul moldovenizării: „Despre moldovenizare” (*Плугарул Рош*, 1926, nr. 126, p. 1); „Pe drumul moldovenizării” (*Плугарул Рош*, 1926, nr. 135, p. 8); „Cum mergi lucru de moldovenizarea aparatulu sovetic” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 19, p. 2); „Încî o datî dispri moldovenizare” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 32, p. 5); „Moldovenizarea aparatului sovetic într-un an di zâli (Di vorbî cu capu comisiei ţentrali di Moldovenizari, tov. Rusnac” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 47, p. 4); „Dispri moldovenizari” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 51, p. 4); „Nu uitaţi di moldovenizari” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 57, p. 2). etc. Esenţa moldovenizării se poate desprinde şi din următorul fragment: „Moldovenizarea aparatului este o întrebari mari şî ni îndestulăm cu ajiunsurili, cari sînt nu putem. Zădacea noastrî esti ca aparatu sovetic sî ajiutorezî trăitorii moldoveni îndeplin în limba moldovneascî. Aiastî zadaci ce-i gre. Asuprimea ţaristî nu-i da chip culturii moldovneşti sî creascî şî nu da putinţî muncitorimii sî să înveţî. Deatîta noi avem în aparatu nostru neajiuns di moldoveni, şî cătăm sî-i învăţăm moldovneşti pe acei slujbaşi cari sînt undi nu-s moldoveni. Iaca ci grelimi esti la lucru ista” (*Плугарул Рош*, 1927, nr. 19, p. 2). Adică era dificil a-i învăţa „moldovneşte” pe alolingvii din structurile de stat.

Profesorul A. Dâmbul de la Şcoala sovietică de partid din Balta, în raportul său din 21 mai 1927 adresat Comitetului Moldovenesc Regional de partid despre efectuarea moldovenizării în RASSM, despre cauzele care împiedică procesul moldovenizării şi măsurile concrete ce se impun pentru ameliorarea acestuia, propune: „Să se facă cunoscut în toată RASSM că cea dintâi condiţie pentru doritorii de a se angaja la lucru în structurile de stat este cunoaşterea limbii moldoveneşti şi ca să fie create premisele psihologice necesare de aspiraţie la această limbă” (AOSPRM, fond. 49, reg. 1, dosar 1021, fila 156).

Aceste decizii, spicuite fragmentar din documentele istorice privind extinderea şi consolidarea funcţiilor sociale ale limbii române la începutul sec. al XX-lea în RASSM,

BDD-A27852 © 2018 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

ne sugerează că politica lingvistică din RASSM (*construcția lingvistică*) mergea în pas cu politica generală a URSS „de consolidare a funcțiilor sociale şi de comunicare a limbilor concrete” (Скачкова, 2015, p. 127), doar că a rămas numai la nivel decizional, având o implementare practică incipientă care nu a fost dusă la bun sfârşit.

Remarcăm de asemenea că politica de moldovenizare întâmpina multe obstacole din cauza că până la formarea RASSM populația a fost supusă ucrainizării. Acest lucru trezea nemulțumirea vorbitorilor de limbă rusă şi ucraineană față de studierea limbii „moldoveneşti”. Iar promotorii moldovenizării căutau soluții de înlăturare a impedimentelor. Se propune, bunăoară, ca la „cursurile pentru instruirea preşedinților sovietelor săteşti, a secretarilor sovietelor săteşti, a muncitorilor promovați în posturi de răspundere, a lucrătorilor cooperațiilor, a şcolii sovietice de partid ş.a. să fie selectați moldoveni băştinaşi şi persoane care cunosc limba moldovenească. Acest lucru ar fi cu mult mai real decât cheltuirea unor sume mari de bani pentru moldovenizarea funcționarilor Comisariatelor noastre populare, care adeseori au o atitudine duşmănoasă față de moldovenizare şi nu frecventează şcoala” (IV Областная Конференция…, 1928, p. 256).

Un alt impediment a fost dificultatea studierii la cursuri a unei limbi noi, artificiale. Din „Raportul despre activitatea Comisiei Centrale de moldovenizare şi ucrainizare a aparatului sovietic de pe lângă Comitetul Executiv Central al RASSM şi despre lucrul efectuat la realizarea limbii moldoveneşti în perioada noiembrie 1926 – 15 iulie 1927” aflăm că: „Printre dificultățile generale în procesul studierii limbii moldoveneşti se numără: 1) noutatea limbii pentru toți colaboratorii care o învață; 2) lipsa literaturii curat moldoveneşti şi a unei direcții generale de moldovenizare; 3) lipsa unității ortografice” (AOSPRM, fond. 49, reg. 1. dosar 662, fila 71).

În concluzie, putem spune că, deşi în RASSM *construcția lingvistică* a încercat să promoveze extinderea sferelor de funcționare a limbii române, totuşi aceasta a eşuat din două considerente: 1) a trezit nemulțumirea vorbitorilor de limbă rusă şi ucraineană față de promovarea moldovenizării; 2) la cursurile de studiere a limbii moldoveneşti se preda o limbă nouă, artificială, lipsită de un corpus literar şi de unitate ortografică.

Referințe bibliografice

Arhiva Organizațiilor Social Politice din Republica Moldova (în continuare: AOSPRM), fond 49, reg. 1, dosar 77.

AOSPRM, fond. 49, reg. 1, dosar 84.

AOSPRM, fond. 49, reg. 1. dosar 662.

AOSPRM, fond. 49, reg. 1, dosar 1021.

AOSPRM, fond. 49, reg. 1, dosar 1899.

Bahnaru, Vasile. *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice (studiu şi documente de arhivă)*. Chişinău, 2015.

BDD-A27852 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)

Gribincea, Argentina, Gribincea, Mihai, Şişcanu, Ion. *Politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească*. Chişinău, 2004**.**

Negru, Elena. *Politică etnolingvistică în R.A.S.S. Moldovenească (1924-1940)*. Chişinău, Prut Internaţional, 2003.

Плугарул Рош, 1926, nr. 126.

Плугарул Рош, 1926, nr. 127.

Плугарул Рош, 1926, nr. 135.

Плугарул Рош, 1927, nr. 19.

Плугарул Рош, 1927, nr. 32.

Плугарул Рош, 1927, nr. 47.

Плугарул Рош, 1927, nr. 51.

Плугарул Рош, 1927, nr. 57.

Аврорин, В. А. *Проблемы изучения функциональой стороны языка*. Ленинград, 1975.

Культура Молдавии за годы советской власти. Сборник документов в 4-х томах. Том I (часть первая). Кишинев, 1975.

IV Областная Конференция Молдавской Организации К.П. (б)У 10-16 ноября 1927 года /. Стенографический отчет. Балта, 1928.

Скачкова, Ирина. *Языковая политика и языковое планирование: определение понятий*. În: „Политическая лингвистика”, 2015, nr. 1 (51), p. 126-131.

BDD-A27852 © 2018 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 16:55:54 UTC)